

MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ, MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY

Učební osnova předmětu

ČESKÝ JAZYK A LITERATURA

pro tříleté učební obory SOU
(celkem 6 hodin v 1.– 3. ročníku)

Schválilo Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy
dne 19. 7. 1999, č.j.25625/99-22, s platností od 1. září 1999 počínaje 1. ročníkem

1 Pojetí vyučovacího předmětu

1.1 Obecný cíl předmětu

Předmět český jazyk a literatura vychovává žáky k sdělnému kultivovanému jazykovému projevu a podílí se na rozvoji jejich duchovního života. Vytvořený systém kulturních hodnot pomáhá formovat postoje žáka a je obranou proti snadné manipulaci a intoleranci.

1.2 Výchovné a vzdělávací cíle

Výuka směřuje k tomu, aby žák

- uměl v souladu s jazykovými, komunikačními a společenskými normami řešit základní životní a pracovní situace, vyjádřit své myšlenky, zážitky, názory a postoje,
- uměl vyhledávat informace důležité pro osobní i pracovní rozvoj, dovedl je používat a předávat,
- uměl získat informace z přečteného nebo vyslechnutého textu, dokázal text reprodukovat a přiměřeně interpretovat,
- chápal funkci spisovného jazyka, znal základní jazykové pojmy a kategorie a chápal význam získaných znalostí i pro výuku cizím jazykům,
- chápal rozdíl mezi vyjadřováním spisovným a nespisovným, dovedl na ukázkách rozlišit spisovný jazyk, obecnou češtinu, dialekty, pochopil a věděl, kdy je vhodné (nevhodné kterého útvaru užít) neužít,
- chápal význam umění pro člověka, chápal umění jako specifickou výpověď o skutečnosti, dovedl rozlišovat mezi hodnotnými díly a brakovou literaturou, znal cenu kulturních památek a vážil si jich, uměl používat poznatků z teorie literatury k hlubšímu porozumění uměleckým textům,
- rozpoznal charakter slovesného díla,
- orientoval se v druzích a žánrech literatury,
- dovedl vyjádřit vlastní zážitek z jemu dostupných uměleckých děl,
- dovedl vybrat vhodnou dětskou literaturu,
- byl tolerantní ke vkusu druhých,
- dovedl pracovat samostatně i v týmu.

1.3 Charakteristika učiva

Předmět se skládá ze dvou, respektive tří oblastí, které se vzájemně prolínají a rozvíjejí. Jazykové vzdělávání a komunikační výchova rozvíjejí komunikační kompetenci žáků a učí je užívat jazyka jako prostředku dorozumívání a myšlení. Podílí se rovněž na rozvoji sociální kompetence žáků. K plnění tohoto cíle přispívá i literární výchova a naopak literární vzdělávání a výchova, zvláště práce s uměleckým textem, prohlubují znalosti jazykové a kultivují jazykový projev žáků. Práce s uměleckým textem je na 2. vzdělávací úrovni zaměřena především na výchovu k vědomému, kultivovanému čtenářství.

1.4 Pojetí výuky

Těžištěm výuky předmětu je rozvoj vyjadřovacích dovedností a schopností, nácvik dovednosti přijímat text včetně jeho porozumění a interpretace, a to i text odborný. Práci vedoucí k vytvoření těchto dovedností se věnuje největší část hodinové dotace. S tím úzce souvisí probírání jazykového a slohového učiva, které navazuje na vědomosti a dovednosti žáků ze základní školy a rozvíjí je vzhledem k společenskému a profesnímu zaměření žáků.

V literární výuce převažují četba a interpretace konkrétních uměleckých děl nebo ukázek, doplněné nezbytnými poznatky z literární historie a teorie literatury, potřebnými pro pochopení díla nebo jeho kulturně-společenského kontextu. Literární texty mohou být současně východiskem komplexních jazykových rozborů, jsou prostředkem nácviku kultivovaného čtení včetně výslovnosti, jakož i simulace a řešení komunikačních situací. Žáci jsou vedeni i k esteticky tvořivým aktivitám.

Doporučuje se proto vyučujícím zaměřit se kromě tradičních metodických postupů na rozbor nedostatků ve vyjadřování žáků i veřejnosti (i z vlastních nahrávek), problémové skupinové i individuální úkoly, situační komunikační hry a soutěže, práce s vybranou vrstvou slovní zásoby. Před každou hodinou je vhodné provádět krátká mluvní cvičení na aktuální téma.

V každém ročníku se píše jedna rozsáhlejší slohová práce za rok. Tyto kontrolní práce se připravují soustavou cvičných prací a dílčích úkolů. Kratší slohové práce jsou školní, lze zadávat i práce domácí. Průběžně jsou zařazovány i jiné druhy kontrolních činností (diktáty, testy, eventuálně další formy).

V rozpisu učiva není učivo rozděleno do ročníků, uvedené počty hodin jsou orientační. Doporučuje se dodržet proporce mezi jazykovým vzděláváním, komunikační výchovou a literárním vzděláváním a výchovou. Na počátku výuky předmětu provede škola závazné rozdělení učiva do jednotlivých ročníků, v němž jsou všechny tři oblasti proporcionálně zastoupeny a vzájemně se doplňují a podporují. V případě menších odchylek od uvedené hodinové dotace provede úpravy rozsahu učiva škola.

2 Rozpis učiva

Procvičování, prohlubování a rozšiřování jazykových vědomostí a dovedností (30 hod.)

Na začátku každého ročníku úvod do učiva ročníku (1 hod.)

- 1 Opakování, prohlubování a rozšiřování obecných pojmů o jazyce. Spisovná čeština, obecná čeština, nářečí
- 2 Procvičování a upevňování pravopisu. Pravidla českého pravopisu a práce s nimi
- 3 Opakování, prohlubování a rozšiřování vědomostí a dovedností z tvarosloví. Mluvnické kategorie, jejich formální a komunikační funkce
- 4 Opakování, prohlubování a rozšiřování vědomostí a dovedností z větné stavby. Druhy vět z gramatického a komunikačního hlediska. Význam větné stavby pro porozumění textu. Znaky textu, jeho výstavba
- 5 Význam slova a jeho změny
- 6 Rozsah slovní zásoby češtiny. Specifické učivo (terminologie, slangy a profesní mluva)
- 7 Původ češtiny a její postavení mezi ostatními jazyky. Rodná(křestní jména, příjmení a místní jména
- 8 Zdroje informací, jejich shromažďování, evidování a využívání

Komunikační a slohová výchova (80 hod.)

Na začátku každého ročníku úvod do učiva ročníku (1 hod.)

- 1 Jazyková a řečová kultura, kultura osobního projevu, principy a normy kulturního vyjadřování a vystupování. Vztah ke slovům cizího původu a jejich užívání.
- 2 Nonverbální prostředky komunikace
- 3 Projevy mluvené a psané, shody a rozdíly
- 4 Technika mluveného slova (respirace, fonace, artikulace)
- 5 Projevy monologické
- 6 Projevy dialogické. Komunikační situace, účel a cíl jednání, mluvčí, adresát; oslovení, navázání kontaktu, průběh rozhovoru, udržení pozornosti partnera, dovednost přesvědčit. Dovednost vnímat a poslouchat partnera. Emoční aspekty jazyka. Řečové jednání konfliktové a kooperativní. Vyjádření vztahů podřízenosti (devótnosti, rovnosti a nadřízenosti) a nadřazenosti
- 7 Vyjadřování ve sféře prostě sdělovací, běžná komunikace. Slohové postupy, útvary a výrazové prostředky v ní používané
- 8 Vypravování. Vyprávěcí postupy v běžné komunikaci, v uměleckém projevu a publicistice. Jazykové prostředky pro ně charakteristické
- 9 Běžné informační postupy a útvary. Zpráva, sdělení, záznam, program činnosti, deník, inzerát a odpověď na něj, osobní vizitka, reklama, plakát, telegram, e-mail, fax, internet aj. Ústní forma vybraných útvarů – telefonní rozhovor, telefonní záznamník, místní

rozhlas. Reprodukce zpráv ze sdělovacích prostředků. Osobní dopis. Zdroje informací všeobecného charakteru

- 10 Popis prostý, odborný, umělecký, publicistický. Popis statický a dynamický. Charakteristika. Jazykové prostředky charakteristické pro popisné projevy
- 11 Specifické učivo. Odborný styl (odborný popis, výklad, odborný referát, práce s terminologií). Administrativní styl (žádost, životopis, úřední korespondence)
- 12 Informatická výchova. Knihovny a jejich služby. Dovednost kulturního čtení. Hodnověrnost přinášovaných informací, možnosti jejich ověřování. Čtení a poslech různých sdělení a práce s nimi. Noviny, časopisy a jiná periodika. Četba, porozumění, interpretace

Literární vzdělávání a výchova (88 hod.)

Na počátku každého ročníku úvod do studia ročníku (1 hod.)

Na konci ročníku souhrnné opakování (2 hod.)

Sledování aktuálních literárních a kulturních podnětů - průběžně

Sledování zájmu žáků v této oblasti - průběžně

V každém okruhu výklad a využívání vhodné literární teorie

V jednotlivých tematických okruzích se nezaměřuje pozornost pouze na knižní tvorbu, ale i na televizní a rozhlasovou dramaturgii, na televizní a filmové adaptace a jejich vztah k původním předlohám, muzikály aj.

Doporučení autorů slouží k základní orientaci učitele

Výběr četby se provádí po dohodě s žáky, četba probíraná na ZŠ se neopakuje

1 Jak si lidé vykládali svět (8 hod.)

Výběr z řecké mytologie v podání současných autorů. Témata z řecké mytologie zpracovávaná autory v různých obdobích

Biblické příběhy v podání současných autorů. Význam Bible

České báje a pověsti. Regionální báje a pověsti. Báje a pověsti ostatních národů

Práce s ukázkami nejznámějších bajek

Lidová slovesnost. Etnografické zvláštnosti regionu

Výklad světa jako stále otevřená otázka

Doporučení autoři a díla:

K. Čapek, J. Durych, K. J. Erben, J. de La Fontaine, J. R. Kipling, L. Mašíňová, I. Olbracht, L. Pavlát, E. Petiška aj.

B. Fučík - J. Pokorný: Zakopaný pes

Literatura pro děti. Pohádky. Říkadla a poezie. Ilustrace

Doporučení autoři:

H. Ch. Andersen, K. Čapek, K. J. Erben, bratři Grimmové, F. Hrubín, M. Kubátová, J. Lada, B. Němcová, A. de Saint-Exupéry, J. Vodňanský, J. Žáček aj.

2 Lidské vztahy v literatuře (16 hod.)

Přátelství a kamarádství. Charakterové a volní vlastnosti ve sportu. Milenecké dvojice v literatuře. Láska k ženě a matce v poezii

Konfliktní vztahy v literatuře. Mezigenerační konflikty. Sociální konflikty. Falešné hrdinství. Intolerance, xenofobie, rasismus aj.

Hledání náhražek sociálních vztahů

Zjednodušení vztahů v bulvární literatuře

Doporučení autoři:

L. Aškenazy, H. de Balzac, W. S. Burroughs, F. Fajtl, J. Foglar, R. Fulghum, J. Glazarová, A. Haley, W. Heinrich, B. Hrabal, J. Kerouac, M. Kundera, bratři Mrštíkové, B. Němcová, J. Neruda, V. Nezval, G. Orwell, J. Otčenášek, O. Pavel, V. Páral, E. M. Remarque, R. Rolland, A. de Saint-Exupéry, W. Saroyan, W. Shakespeare, J. Seifert, J. Skácel, M. Viewegh, J. Wolker aj.

3 Člověk a země v literatuře (8 hod.)

Cestopisy, tradice jiných zemí

Přírodní lyrika

Láska k rodné zemi v literatuře

Životní prostředí a zdraví člověka, vztah ke zvířatům

Kulturní, historické, technické a jiné zajímavosti regionu, jak se odrážejí v umělecké literatuře

Doporučení autoři:

V. Běhounek, K. Čapek, V. Šašek z Bírkovala, J. Hanzelka - M. Zikmund, R. Halliburton, M. Horníček, J. Lada, K. Kyncl, K. H. Mácha, F. Nepil, J. Neruda, V. Nezval, J. Seifert, P. Skarlant, J. Steinbeck, F. Šrámek, J. Werich, J. Žáček aj.

Časopisy

4 Pohledy do historie v literatuře (16 hod.)

Historické události v literatuře

Díla o životě historických osobností

Války 20. století v literatuře

O národním povědomí v literatuře

Doporučení autoři:

H. Böll, K. Čapek, O. Daněk, J. Erskine, E. Frynta, J. Hašek, E. Hemingway, B. Hrabal, V. Hugo, A. Jirásek, E. Kantůrková, M. V. Kratochvíl, Kosmas, F. Kožík, F. Langer, J. Loukotková, L. Mašínová, V. Neff, I. Olbracht, J. Otčenášek, B. Polevoj, E. M. Remarque, R. Rigby, R. Rolland, P. Ryan, W. Scott, I. Stone, J. Škvorecký, M. A. Šolochov, E. Štorch, L. N. Tolstoj, V. Vančura aj.

5 Lidská práce a záliby v literatuře (12 hod.)

Práce jako zdroj štěstí a dobrodružství

Vědecké objevy a vynálezy v literatuře

Odborná literatura – specifické učivo

Memoárová literatura

Smích je koření života

Písňové texty

Doporučení autoři:

E. Bass, I. Borská, A. Branald, K. Čapek, E. Hemingway, R. Křesťan, A. Maurois, F. Nepil, J. Neruda, L. Pavlát, K. Poláček, L. Souček, V. Vančura, J. Hašek, K. Havlíček Borovský, Z. Jirotko, O'Henry, K. Poláček, G. B. Shaw, Z. Svěrák - L. Smoljak, M. Šimek – J. Grossmann, M. Švandrlík, M. Twain, J. Voskovec – J. Werich, R. Dylan, L. Cohen, V. Hrabě, J. Hutka, K. Kryl, V. Merta, J. Nohavica, J. Suchý – J. Šlitr, J. Voskovec – J. Werich, V. Vysockij, J. Žáček aj.

6 Napětí v literatuře (5 hod.)

Dobrodružná literatura, science-fiction, detektivky, fantasy
Horor, thriller a násilí

Doporučení autoři:

I. Asimov, A. C. Clarke, K. Čapek, E. von Däniken, D. Defoe, W. Disney, A. Dumas, R. Chandler, A. Christie, D. Francis, J. London, K. May, E. McBain, J. Nesvadba, E. A. Poe, G. Simenon, A. Spiegelmann, J. R. R. Tolkien, J. Verne, J. Weis aj.

7 Systematizace literárního vzdělávání a výchovy (16 hod. na konci výukového cyklu)

Význam Bible pro rozvoj kultury
Význam antiky, humanismu a renesance pro utváření naší kultury
Názory Jana Husa a význam reformace
Význam J. A. Komenského
Poslání obrozenecké literatury
Srovnání romantismu a realismu
Základní kulturně-umělecké proudy ve světě a u nás
Hlavní vývojové etapy národní literatury v kontextu literatury světové
Představitelé naší kultury známí ve světě